

Gustav Fridolin: Almedalstal 2011

Talare

Gustav Fridolin
Språkrör

Datum

3 juli 2011

Plats

Visby, Gotland

Kanske är det vanlig miljöpartistisk tveksamhet till motorvägar, men jag har svårt att lita till den idé om bildningens autostrada som tagit över svensk utbildningspolitik. När jag frågar min sjuårige brorson vad han vill bli när han blir stor och han en dag svarar brandman, en annan breakdansare och en tredje bergsbestigare så vill jag le, klappa honom på huvudet och lyssna till hans högtflygande planer. Jag vill inte säga: ”har du tänkt på att bli datatekniker, det verkar vara brist på dem nu”. För vad hade hänt om någon plockat ner en sjuårig Marie Curie på jorden på det sättet? Om hon inte vågat följa den väg från Polen till universitetet i Paris som gjorde henne till den första kvinnliga nobelpristagaren? Vad hade det blivit av LM Eriksson om hans drömmar begränsats redan när han var barn? Jag tror inte att utbildningssystemet ska byggas på tanken att ett beslut man fattar som femtonåring ska avgöra ens framtid. Jag vill inte att det val man gör som tolvåring ska begränsa de val man kan göra som vuxen.

Jag ska bli pappa snart. Och det är en på många sätt hisnande tanke att många av de jobb mitt barn en dag kommer att välja mellan är jobb som vi idag inte ens kan gissa oss till. När världen förändras måste skolan ge verktyg för att hantera förändringen. Varje barn måste utrustas med karta och kompass för att hitta nya stigar. Motorvägen har ett problem. Man lär sig sällan så mycket av det runt omkring när man susar fram genom landskapet i 120 knyck.

Apples grundare Steve Jobs beskrev en gång i ett tal på Stanford hur han under sin studietid ramlade in på en kurs i kalligrafi. Han hade inget som helst hopp om att han någonsin skulle få någon praktisk nytta av det han lärde sig, men nyfikenheten drev honom ändå att stanna kvar. Men kursen gav honom ledtrådar till hur man byggde upp användarvänlig grafik på en dator och den poäng Steve Jobs hade att ge eleverna på Stanford var att Apples bidrag till datarevolutionen inte var resultatet av en plan, utan mer av att nyfikenheten lett den unge Steve Jobs åt ett annat håll än vad han kanske först tänkt sig. Som

idéhistorikern Sven-Eric Liedman uttryckt det, kunskapens vägar är ofta omvägar.

Den kortaste vägen mellan två punkter är ett rakt streck, men konstens, ekonomins och vetenskapens historia visar att det ofta är den lite krokigare vägen som visat sig vara den kortaste vägen till utveckling.

I sin senaste bok berättar folkbildaren, samtidsgisslaren och förre utbildningsministern Bengt Göransson om en studiecirkel han höll i engelska. När Göransson inlett kursen blev han avbruten av en ung man som inte kommit dit för att lära sig den engelska Göransson hade att erbjuda, ”jag är elektriker”, sa han, ”jag vill lära mig eltermer”. Göransson blev förvirrad, det här var ju en nybörjarkurs, och inte en specialkurs för de som redan kan engelska. ”Jag kan ingen engelska”, sa deltagaren, ”men jag vill inte lära mig en massa onödiga saker. Eltermer är det jag behöver.” Jag tror varje lärare känner igen diskussionen från sitt klassrum. Och ibland är det som att den tagit över hela utbildningsdebatten. ”Nog är det märkligt att skoldebatten så ofta handlar om vad den enskilde eleven ska lära sig och så lite om vad alla elever bör kunna”, sammanfattar Bengt Göransson. Jag tror på en skola som öppnar dörrarna och hämtar inspiration från allt som pågår runt omkring den. När jag möter de växande omställningsindustrierna pekar de på svårigheten att hitta arbetskraft och bristen på utbildningar. Men bara för att vi behöver fler högskoleutbildningar – inte bara här på Högskolan Gotland – där man lär sig om vindkraft, och fler yrkesvuxutbildningar för elektriker där man lär sig installera solceller? så får inte det betyda att utbildningen begränsas till hur just det vindkraftverket fungerar eller hur just den solcellen installeras. Vi lär oss inte bara för att hantera verkligheten som den ser ut just nu, vi lär oss för att kunna forma en ny verklighet i morgon. Det behövs kanske en solcell i klassrummet, men då för att utmana tanken? kanske sitter det just där någon som kommer på idén till nästa generations kraftkälla.

Det handlar om att sätta sin tilltro till det ideal som en gång byggde folkbildningen i Sverige: varje människa bär inom sig idéer och erfarenheter som kan göra oss alla rikare på kunskap. Det är ett ideal som går förlorat om vi i skolan sorterar barnen längs olika motorvägsfiler. Det handlar om att sätta ett värde på varje människas unika förmåga och på de erfarenheter människor samlar på sig längs livet. Jag har en vän som jobbar på SAAB. Under midsommarhelgen pratade vi en hel del med varandra. Som så många av sina

kollegor är han lojal med företaget där han nu jobbat i snart ett årtionde, men det är klart att han som så många andra på helt andra jobb funderar över om det är dags att ta ett nytt steg i livet. Han har ju lärt sig en hel del på Saab, om industriell tillverkning, om effektiviseringsprocesser och om fordonsuppbyggnad. Men skulle han nu söka in till en högre utbildning, skulle all denna erfarenhet idag värderas till: ingenting. Det är inte rimligt.

Tidigare hade vi regler som till exempel gav högre resultat på högskoleprovet och öppnade dörrar till högskolan för den som hade arbetslivserfarenhet. Nu är de reglerna borttagna. Vi behöver öppna dörrarna till utbildning igen, ge människor nya chanser. Vi måste värdera arbetslivserfarenhet, den som vill ska kunna läsa upp ett betyg på komvux, vi måste bli bättre på att validera kunskap från andra länders utbildningar och vi måste höja studiemedlen. Dörrarna till utbildning ska stå öppna, aldrig stängas framför näsan på den som vill något nytt i livet.

Ska alla barn kunna växa till att bli de bästa de kan vara, så måste vi hantera de samhällsproblem som reflekteras i utbildnings-Sverige. Bristerna i jämställdheten syns på våra skolor och universitet. I gymnasiernas program för omvårdnad och barn och fritid är åttio procent av eleverna tjejer, i de industrinära utbildningarna dominerar killarna helt. Det här ger en, också i internationella jämförelser, mycket könssegregerad arbetsmarknad. Det är en av förklaringarna till att löneskillnaderna mellan män och kvinnor återigen ökar. Ojämställdheten är ett problem för varje arbetsplats som behöver utvecklas och dra nytta av olika erfarenheter. Den är ett problem för industrin när man ska hitta olika kompetenser. Och den är framförallt ett problem för varje människa som begränsats i sina val.

På folkhögskolan där jag jobbar med unga som läser in gymnasiekompetens i vuxen ålder har jag mött en hel del som fallit under tyngden av sina könsroller: killar som fastnat i en kultur där det inte är status att plugga och tjejer som varit övertygande om att de måste ha högsta betyg på varje prov, i varje kurs för att överhuvudtaget ha en chans? och för vilka allt rämnat när ett enda prov inte gått som de tänkt sig. Det finns de som säger att vi ägnar för mycket tid åt jämställdhet i den svenska skolan. Jag säger tvärtom. Ska mitt barn ha samma möjligheter vare sig det blir en pojke eller flicka börjar arbetet här. 2025 ska skolan vara Sveriges mest jämställda arbetsplats, från klassrum till lärarrum. Då måste vi få fler som brinner för att göra en lärargärning, och en mer jämställd

lärarkår.

En annan dörr som återstår att öppna för många är den till det egna företagandet. Som lärare har jag inspirerats av Ung Företagsamhet, där gymnasieelever driver egna företag. Pedagogiken är lysande i sin praktiska enkelhet. Det finns ingen metodik i världen som kan få någon att komma ihåg hur man lägger upp en resultaträkning tio år efter att man fått en föreläsning om hur det bör göras. Men har man fått pröva det på riktigt, då kommer man i vart fall i håg att man kan. Och då vågar man göra det igen. Jag lånade metoden till min folkhögskolas samhällskunskap. Utifrån det som engagerade deltagarna, det som gjorde dem förbannade, så sökte vi tillsammans vägarna till förändring. Några drog igång studiecirkel för arbetssökande i sin förort, andra fick mer reggea i radion. Några fick en kommunpolitiker att möta hemlösa, andra de lokala affärerna att köpa in mer rättvisemärkta varor. Målet var att alla skulle finna vägar till sitt eget självförtroende, att alla den dagen man möter ett problem på sin arbetsplats eller i sitt bostadsområde ska veta att det går att göra något åt det.

Flera av projekten tog sin utgångspunkt i en verklighet långt utanför Sverige. Det är en illustration av en skola där en hel värld kan rymmas i ett klassrum. Jag minns en resa jag gjorde i norra Afghanistan för ett par år sedan. Skumpandes upp till en bergsby såg jag utanför bilfönstret hur bönderna gick bak sina oxar, det snöade snett underifrån, och åkrarna var så steniga att till och med en smålänning skulle sucka. Ändå gick bönderna utan skor på fötterna.

Det här var så långt man kan komma från Sverige. Vi skulle bli bjudna på en festmåltid hos polischefen och i kraft av min ålder fick jag givetvis sitta bredvid polischefen...s åttaårige son. Men hur konverserar man egentligen med en åttaåring i en bergsby i Afghanistan? Jag försökte fråga lite om nationalsporten buzkashi, men han skakade på huvudet. "It's all too complicated. You wouldn't understand." Nähä. Så var man då avhyvlad av en åttaåring i en liten bergsby i Afghanistan. Men han fortsatte. "I know soccer. Do you have any good soccerplayers from Sweden?" Och jag sken upp, "Yes, from my little village we got one, Fredrik Ljungberg." Jag tänkte att jag inte behövde berätta att Fredrik Ljungberg flyttade från Vittsjö innan han hunnit fylla tio. Den afghanska pojken såg på mig med stora ögon och sa "Oh, so you're from Arsenal?" Jag avstod att berätta om hur vi köper och säljer spelare på den europeiska fotbollsmarknaden. Men här satt jag alltså i en liten afghansk bergsby och

pratade med en åttaåring ? på ett språk vi båda behärskar ? om en annan Vittsjöbos öden och äventyr. Världen håller på att växa samman. Och Det är denna värld vi delar, och vi alla måste lära oss leva i. Det sätter särskilda krav på skolan. Jag har en kompis som heter Ashar. Hans familjekrönika är en berättelse om flykt. Hans föräldrar träffades när Indien delades och de båda flydde till det som blev Pakistan. Sedan dess har släkten splittrats, och han växte upp i en förort till Göteborg. Hemma pratade man ofta om Pakistan, och när han besökte sina morföräldrar där pratade de om staden de lämnat i Indien. Sommaren innan sjuan tillbringade han hos släktingar i USA och mötte sin första stora förälskelse: hiphopen. När han kom tillbaka till skolan var han klädd som i de första MTV-videorna som nådde Skandinavien. Det var nationellt prov och han skulle skriva en uppsats utifrån frågan: ”Känner du dig som svensk eller europé?” Det var en fråga med alternativ som inte var hans, och han visste inte vad han skulle svara. Som när en kollega till mig gjorde ett religionsprov med frågan ”Vem är Muhammed?” och det vanligaste svaret var ”en kille i parallellklassen”. Hur betygsätter man ett sånt svar?

Världen öppnar sig och de människor som hamnar i Sverige blir, liksom de människor som reser från Sverige, de nervtrådar som binder oss samman med resten av mänskligheten. Det finns nu många människor i världen som fötts i Sverige, men som inte känner sig helt svenska, och folk som fötts på andra platser och som känner sig hur svenska som helst. Den krokiga vägen till kunskap och identitet är för många rent bokstavligt en ganska krokig väg. Den arabiska våren här märkts i många svenska klassrum den sista terminen. Där sitter elever som firat frigörelsen i Tunisien, som sörjer släktingar i Libyen eller som oroas för vad som ska hända med vännerna i Gaza. Ska skolan rätt hantera förändringarna i världen, måste den vara öppen mot världen. Skolan får aldrig bli en stängd fästning bakom vallgrav, skolan ska stå mitt i byn och utvecklas i takt med samhället omkring sig. Det kräver att lärare får möjlighet till fortbildning, utveckling, karriärvägar. Det kräver att lokalerna är öppna för föreningsliv och kvällsstudier. När jag gick i skolan fick jag ibland stå ut med en kvarsittning. Det var det värsta man kunde råka ut för. Att behöva vara kvar i skolan lite till. På folkhögskolan har vi börjat ha öppet på kvällarna, därför att deltagare vill sitta kvar och jobba, bjuda dit sin förening eller ordna en egen studiecirkel. Den öppna skolan mitt i samhället bör vara en ambition för varje lärosäte. Men det kräver förstås en arbetsfördelning som fungerar. På svenska universitet hotas nu viktiga utbildningar i hållbar utveckling, sedan studenter från fattiga länder stängts ute av de nya avgifterna regeringen har infört. På

högskolan här bedrivs god vindkraftsutbildning. Men trots att det på Gotland finns människor som vill satsa på att göra ön självförsörjande på förnybar energi, och till och med kunna exportera lite till oss fastlänningar så dröjer bygget av en ny elkabel till fastlandet. Destination Gotland har som vision att bryta beroendet av fossila bränslen till 2020. Men det kräver gemensamma forskningssatsningar ? som på sikt kan ge nya jobb. Blir vi först med storskalig färjetrafik på biogas har vi en lösning som vi kan exportera till andra delar av världen. Vi som tror på den här typen av framtidsinvesteringar ställs alltid inför samma relevanta fråga: hur ska ni betala för det, då? Och jag svarar gärna. Jag berättar gärna om hur Vattenfall bör styras om från dumdristiga affärer i kolkraft och kärnkraft på kontinenten till grön energiomställning. Jag svarar gärna att vi prioriterar framtidsinvesteringar i omställning och utbildning, före nya stora skattesänkningar. Men varför kommer den politiker som inget vill göra alltid undan samma granskande fråga? Vad är kostnaden för att inget göra? För att tågen står stilla? För att bostadsbristen växer? Vad kostar ett nedlagt bibliotek, en stängd fritidsgård eller ett enda barn som inte får en ärlig chans? Det har vi räknat på. I en rapport som ekonomen Ingvar Nilsson tagit fram till Miljöpartiet beräknas kostnaden den årliga kostnaden för att inte alla unga i en årskull får en ärlig chans till sex miljarder kronor. Det handlar om 13.000 unga som inte kommer genom gymnasiet, som i dag inte får plats på komvux eller folkhögskola, vars drömmar och framtidstro sakta bryts ner, och vars samhällskostnader tickar. Sex miljarder är en faslig massa pengar. Det är mer än vad färjetrafiken till Gotland kostar på ett årtionde, mer än vad det kostar att anställa 7.500 lärare, mer än 180.000 påsar chips. Och det är kostnaden för en enda årskull ett enda år. Får inte de en ärlig chans på fem år blir kostnaden fem gånger högre. Samtidigt har fem nya årskullar lämnat gymnasieåldern, med 65.000 unga till som inte fått ställa sig på ett flak och ropa om den ljusnande framtid.

Gymnasiekompetens har blivit alltmer avgörande för möjligheten möjligheten att hitta ett jobb, att växa upp och sörja för sig själv, att skaffa en egen bostad och att bli den bästa man kan vara. När Sverige lämnat finanskrisen och hjulen börjar rulla, så står några kvar på perrongen. Utan gymnasiekompetens saknar man giltig biljett på tåget mot framtiden. Vi skulle kunna önska oss att det var på ett annat sätt, vi kan kanske sörja den arbetsmarknad som flytt men det kommer inte att ge våra unga en ärlig framtidschans. För varje nytt tåg som går utan att alla fått plats, för varje ny årskull där inte alla får en biljett, så skrivs ytterligare sex miljarder ut på en räkning som en dag måste betalas. Och så

kommer det att fortsätta till dess att vi ger alla unga en ärlig chans till jobb och framtidstro. En satsning på skolan är därför aldrig en kostnad, det är en investering i framtiden.

Feministen och folkbildaren Ellen Key sa en gång att den viktigaste egenskapen för en lärare är tålamodet. Värdet av lärargärningen kan man mäta först i framtiden. Vi är många som kan vittna om hur en lärare öppnade dörrar som vi inte ens visste fanns, entusiasmerade oss när vi behövde ta oss över ett hinder och väckte intresset när vi tappat lusten. Vi är nog många som i vuxen ålder velat ringa och tacka en lärare för en insats som betydde något särskilt just för mig. Och jag tror att det finns anledning att tacka tidigare. Att värdera gärningen redan när den görs. Om lärarna förlorar arbetsglädjen, förlorar ungdomarna framtidsmöjligheterna. Miljöpartiet vill satsa på skolan och i mitt sommartal i Vittsjö bjöd jag in lärarfacken till samtal om hur stat och kommun kan ta gemensamt ansvar för att höja lärarlönerna. Idag tar vi ett steg till för att satsa på skolan och för att ge varje ung människa en ärlig chans. Åsa kommer att berätta om det gymnasielyft vi vill genomföra. Det är en stor investering, men betydligt billigare än att inget göra. Sverige är ett fantastiskt land, men ett land som ger upp om att vara fantastiskt för alla, är snart inte fantastiskt för någon.

Taggar

2010-tal, 2011, Almedalen, Man, Miljöpartiet, Politiska tal

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/gustav-fridolin-almedalstal-2011>